

ÁJTK Nemzetközi jogi és Európa-jogi Tanszék

NEMZETKÖZI JOG II.

A terület és tér nemzetközi jogi helyzete

Dr. Szalai Anikó

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Olvasólecke hossza: 45 perc

SZÉCHENYI

2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalomjegyzék

1. A terület jogállása

- 1.1. A terület jogállása, jogállás szerinti felosztása
- 1.2. Államterület
- 1.3. Államterületnek nem minősülő területek
- 1.4. Az államhatár
- 1.5. Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei
- 1.6. A vízi államterület: édesvízi, tengeri terület
- 1.7. Az államterület tartozékai: csatlakozó övezet, kizárólagos gazdasági övezet, kontinentális talapzat
- 1.8. A légi tér nemzetközi jogi helyzete

2. Uratlan terület (terra nullius)

- 2.1. Fogalma, létrejötte, mai helyzete
- 2.2. Példák

Tartalomjegyzék - folytatás

3. Mindenki által szabadon használható terület (res communis omnium usus)

- 3.1. Közös jellemzői, fajtái
- 3.2. Az emberiség egészének javát szolgáló területek, erőforrások
- 3.3. Nyílt tenger
- 3.4. Tengerfenék
- 3.5. Világűr

4. Különleges státuszú területek

- 4.1. Az államnak nem saját állami területén gyakorolt területigazgatási hatáskörei
- 4.2. Nemzetközi igazgatás alatt álló területek
- 4.3. Egyéb speciális státuszú területek

1. A terület jogállása

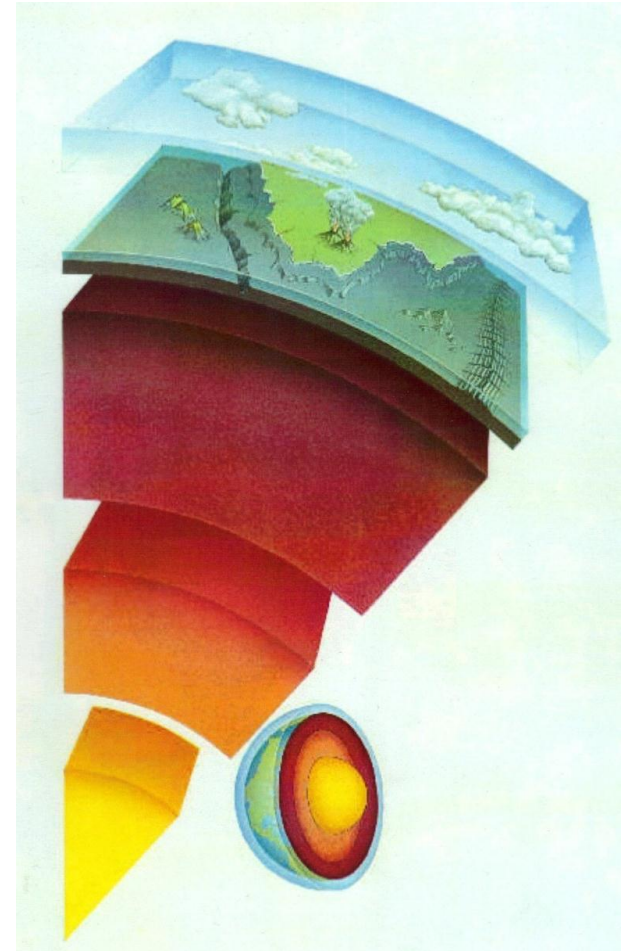
1.1. A terület jogállás szerinti felosztása

- Államterület
 - Szárazföldi
 - Vízi
 - Légi
- Nem államterület
 - Uratlan terület
 - Mindenki által szabadon használható terület
 - Különleges státuszú terület

1.2. Az államterület

- Fogalma: az államterület az a térség, ahol az állam minden más állam kizárásával területi főhatalmat gyakorol
- Alkotó elemei:
szárazföldi, vízi, légi
- Kvázi államterületek:
úszó államterület,
repülő államterület

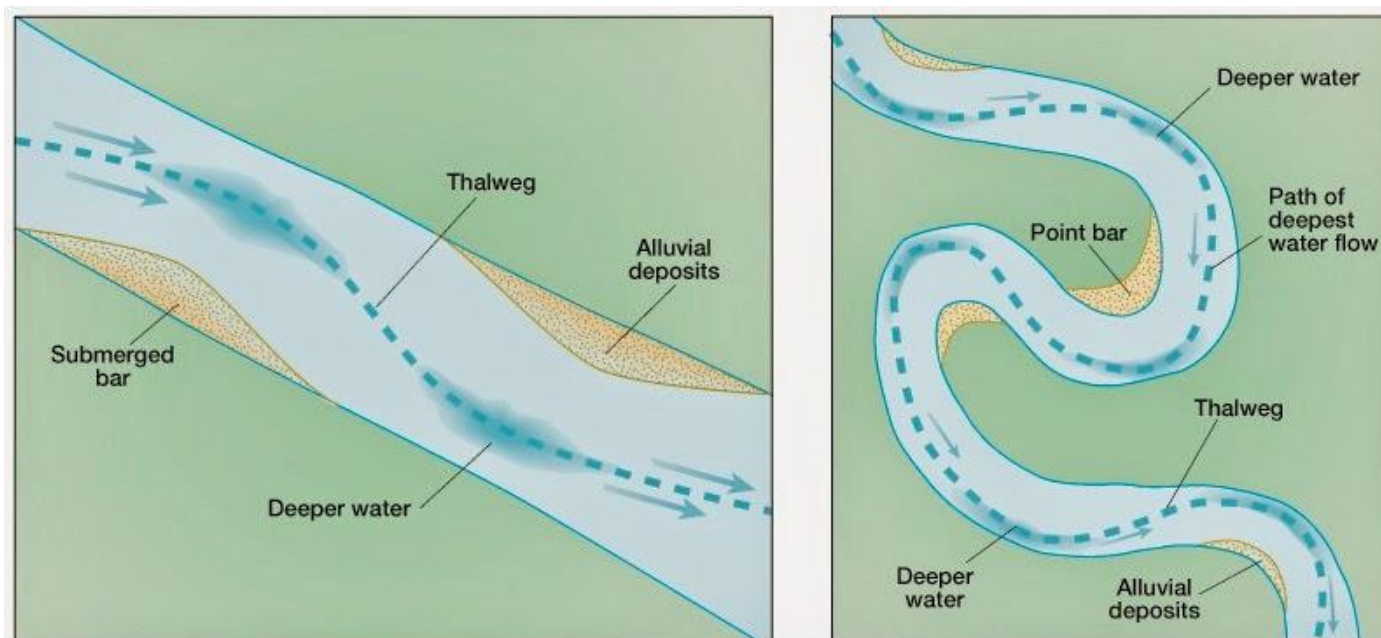
1.3. Az államterületnek nem minősülő területek

- Államterületnek nem minősülő területek:
 - Bizonyos tengeri területek az államterület tartozékai
 - A minden állam által szabadon használható területek
 - Az emberiség közös örökségének nyilvánított területek
 - Az uratlan területek
 - Egyéb, speciális státuszú területek

1.4. Az államhatár

- A határ fogalma
- A határok kialakulása és megjelölése:
 - delimitáció és demarkáció
 - folyami határ (sodorvonal - Thalweg)

Kép forrása: westeroscraft.com

Határmegvonási elvek

- Határmegvonási elvek
 - természetes határok elve
 - történeti határok elve
 - földrajzi összefüggés elve
 - nemzetiségi/etnikai határok elve
 - csillagászati (asztronómiai) határ elve

Határmegvonási elvek a gyakorlatban

- Természetes határ: folyó, hegy
- Földrajzi összefüggés: Kárpát-medence
- Etnikai határ
- Történeti határ

Uti possidetis elv

- uti possidetis ita possideatis = úgy birtokoljatok, ahogy eddig is tettétek
- Államok szétválása, gyarmatból új állam keletkezése esetén tiszteletben kell tartani a korábban fennálló határokat (pl.: Jugoszlávia szétesése után minden új államnak az a határa, ami jugoszláv tagköztársaságként is volt)

Képek forrása: google.com

1.5. Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei 1-8.

- Természeti esemény
- Occupatio
- Annexio
- Cessio
- Elbirtoklás
- Területszerzés ellenszolgáltatásért
- Közigazgatási cessio
- Földrajzi összefüggés

1.5. Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei 1/8.

- Természeti esemény: folyó hordalék-lerakása, vulkáni tevékenység

1.5. Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei 2/8.

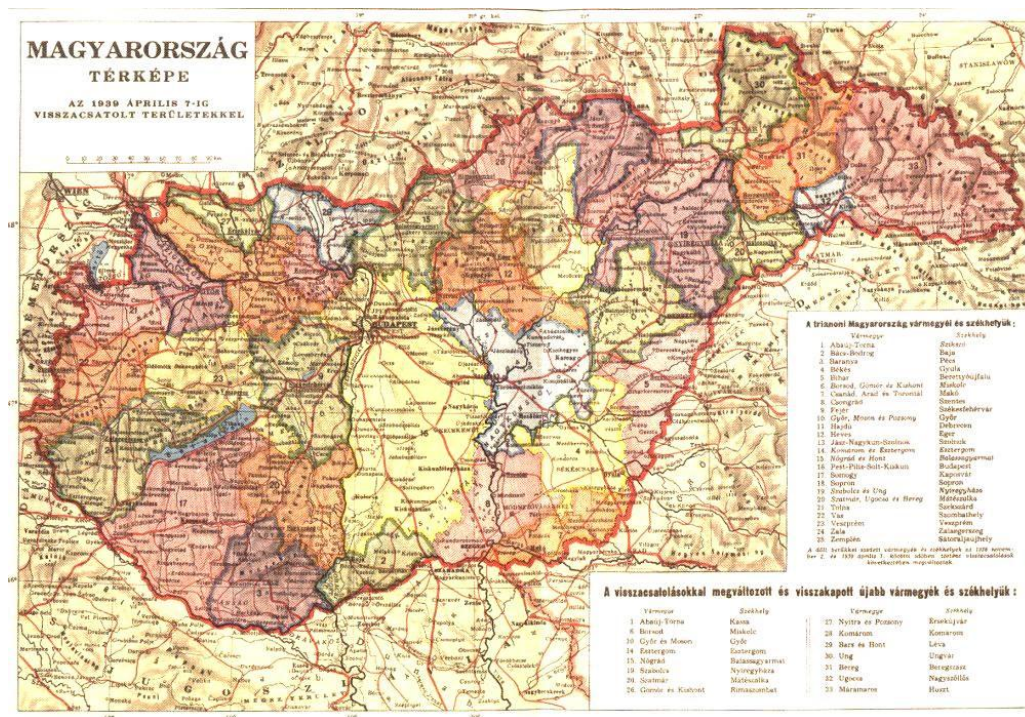
- Egyoldalú foglalás (occupatio)
 - uratlan terület birtokba vétele a terület jogszerű megszerzésének céljával
 - nem azonos az occupatio bellica-val, ami háborús megszállást jelent és a célja nem területszerzés
 - nem azonos a debellatio-val, amikor a terület amiatt válik uratlanná, mivel a megszerzője háborúban megsemmisítette a terület kormányát, államigazgatását

Példa: felfedezéssel szerzés,
pl.: angolok Ausztráliát

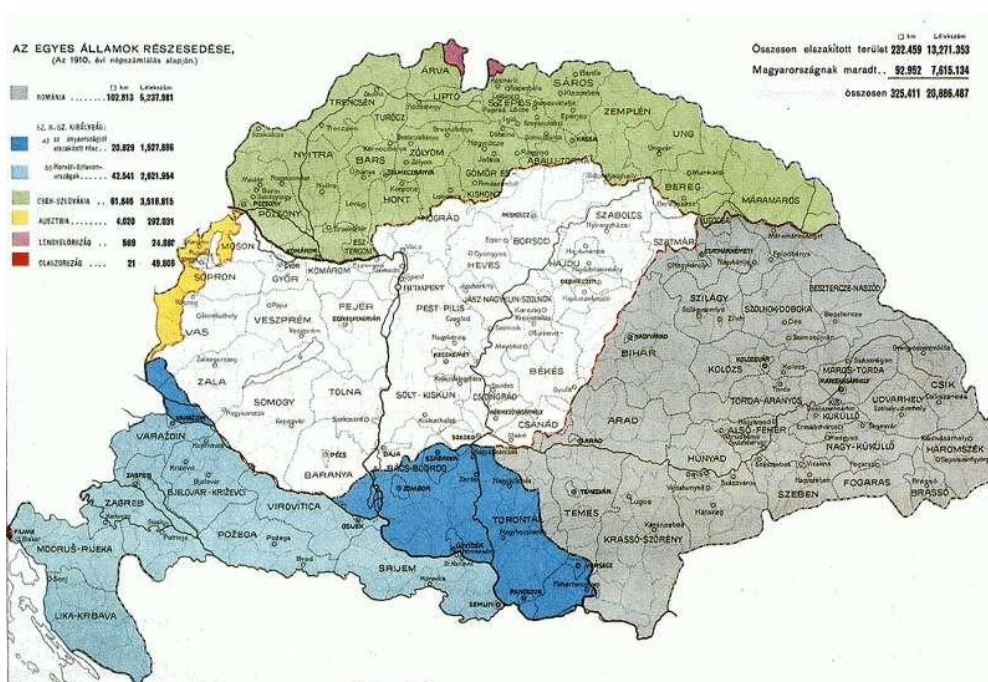
1.5. Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei 3/8.

- Annexió
 - fegyveres erőszakkal terület szerzése egy másik államtól
 - pl.: 1939 - Kárpátalja

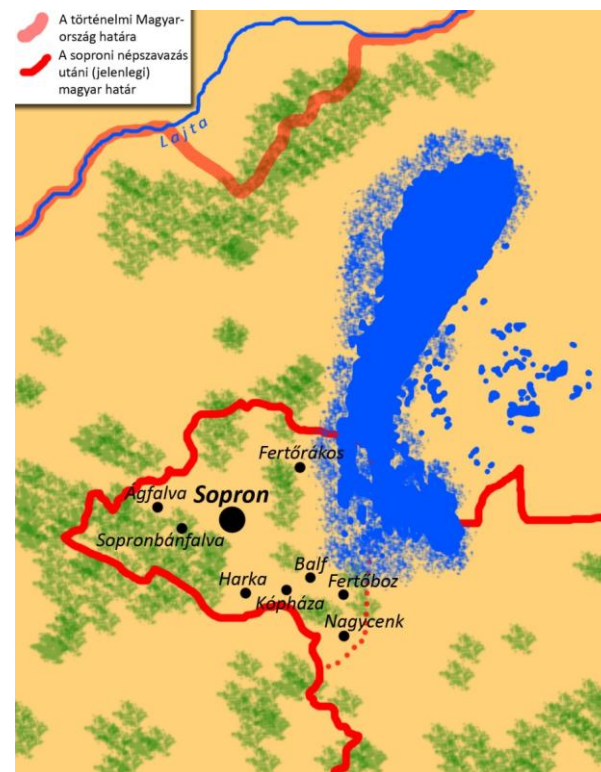

Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei 4/8.

- Cesszió = ingyenes területszerzés
 - tipikus formái: békeszerződésben területátadás, népszavazási döntés alapján (cesszió plebiscitum), nemzetközi bírósági döntés alapján (cesszió adjudikáció)

Képek forrása: mek.oszk.hu

Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei 5/8.

- Elbirtoklás = területszerzés az emberemlékezet óta tartó háborítatlan birtoklás miatt
- Pl.: Sedudu-sziget ügye (1999)

Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei 6/8.

- Területszerzés ellenszolgáltatásért

- adásvétel

Pl.: Alaszka Oroszo.-tól USA-nak

- csere

Pl.: 17 hektárnyi Ipoly-
menti terület cseréje (2018)

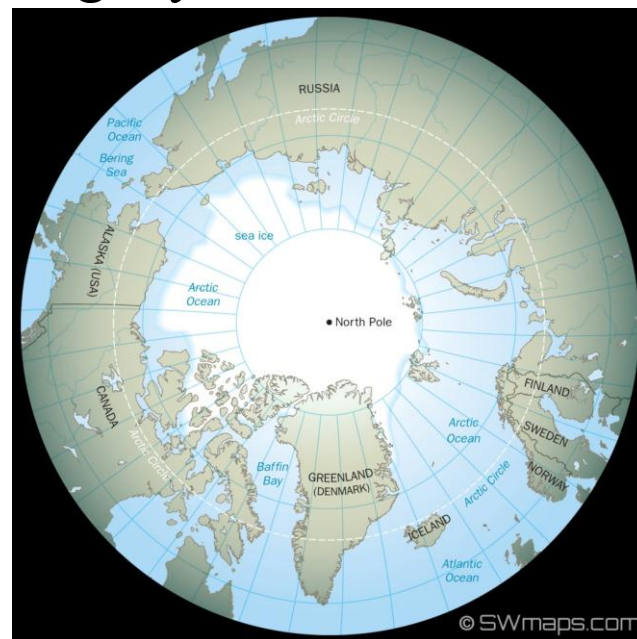

Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei 7-8/8.

- Közigazgatási cессzió
Pl.: 1878 – OMM és Bosznia-Hercegovina
- Földrajzi összefüggés/egybefüggőség
Pl.: északi államok igénye az Arktiszra

Képek forrása: magyar-foldon.hu; swmaps.com

1.6. A vízi államterület

- Édesvízi államterület
- Több állam területére eső tavak – közös megegyezés
Pl.: Fertő-tó
- Folyók
 - nemzetközi folyó = vízi út, amely legalább két államon folyik keresztül vagy közöttük határt képez
 - a nemzetközi folyók hajózási szabályai:
hajózás szabadsága, *cabotage*, stb.
 - folyók nem hajózási célú használata:
mezőgazdaság, öntözés, halászat, stb.

A Duna jogi helyzete

- szabályozás története (1815, 1856, 1921)
- 1948. évi belgrádi egyezmény és az 1998. évi kiegészítő jegyzőkönyve
- Duna Bizottság, parti állam és nem parti állam tagok
- jelenlegi kihívások, Rajna-Majna-Duna-csatorna

Tengeri államterület

- A tenger = sós víz, amelyről a világtenger bármely pontjára hajóval el lehet jutni
- A szabályozás kialakulása
 - szokásjog
 - 1958 - Genf: 4 egyezmény (nyílt tenger, parti tenger és csatlakozó övezet, halászat, kontinentális talapzat)
 - 1982. évi ENSZ Tengerjogi Egyezménye

Tengeri államterület

- A tenger jogállása
 - államterületet képező: pl. parti tenger, beltenger, szigetközi tenger
 - államterület tartozékai: csatlakozó övezet, kizárólagos gazdasági övezet, kontinentális talapzat
 - nem államterületet képező: nyílt tenger

Tengeri államterület

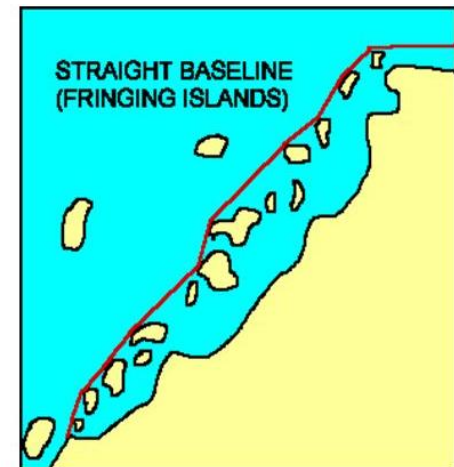
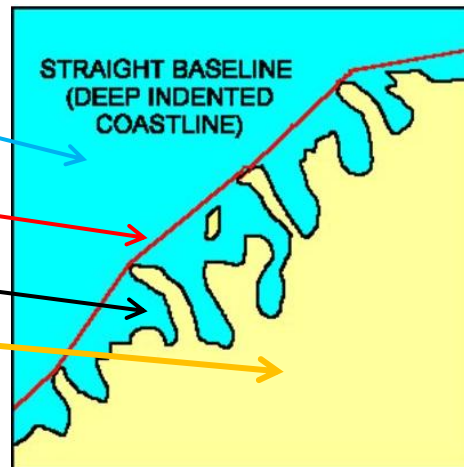
- Parti tenger
 - az alapvonalától a tenger felé eső 12 tengeri mérföldnyi sáv
 - az alapvonal megállapítására eltérő szabályok léteznek a partvonal rajzolatának megfelelően (lapos part, csipkézett part, partközeli szigetek, öböl, szigetállam)
 - parti tenger jogállása: államterület, de a békés célú áthaladást meg kell engedni más állam hajóinak

Parti tenger

Alapvonal

Beltenger

Szárazföld

Tengeri államterület

- Beltenger (belvizek)
 - = az alapvonal és a tényleges part közötti rész
 - a beltenger egyes részei: zárt tenger, öböl, történeti öböl, kikötők
 - a beltenger jogi helyzete: kizárólagos államterület

Tengeri államterület

- **Tengerszoros**

- természetes tengeri vízi út
- Tengerjog általános szabályai (parti tenger, övezetek, nyílt tenger)
- pl.: Doveri-szoros, Magellán-szoros, Boszporusz és Dardanellák, Gibraltári szoros, Malakka-szoros

- **Tengeri csatornák**

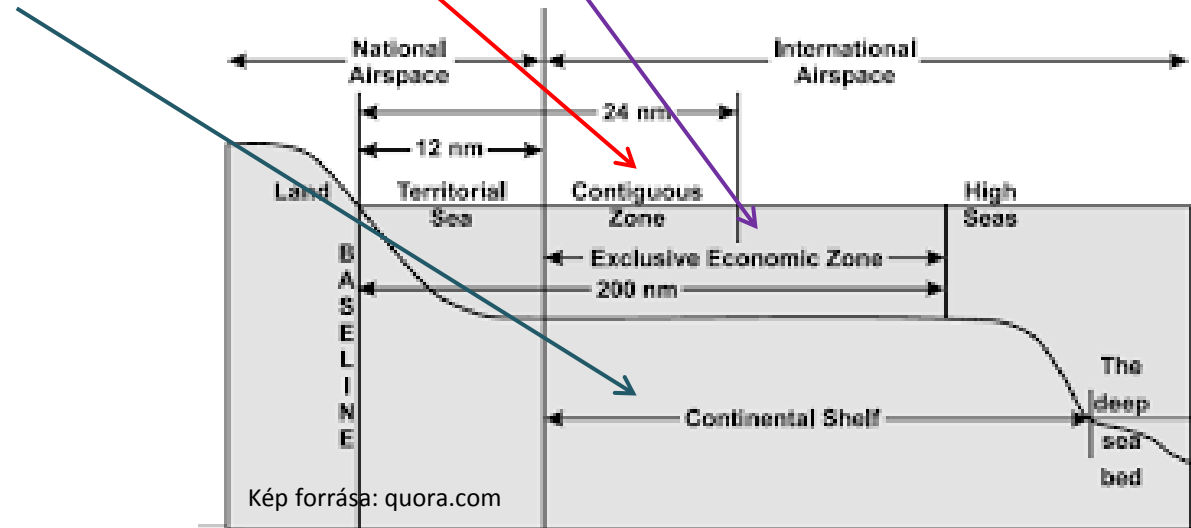
- mesterséges tengeri vízi út
- Speciális nemzetközi megállapodás
- pl.: Szezei-csatorna, Panama-csatorna, Kiel-csatorna

Kép forrása: stock.adobe.com

1.7. Az államterület tartozékai

- Az államterület tartozékai olyan tengeri területek, amelyek nem tartoznak az állam tulajdonába (nem államterület), azonban a parti államnak kizárólagos jogosítványai vannak
- Az államterület tartozékai:
 - Csatlakozó övezet
 - Kizárólagos gazdasági övezet
 - Kontinentális talapzat

Tengeri államterület tartozékai

- Csatlakozó övezet
 - kiterjedése: 12 tengeri mérföld a parti tenger határától
 - jogállása: parti államnak rendészeti jogosítványok
- Kizárólagos gazdasági övezet
 - kiterjedése: 200 tengeri mérföld az alapvonaltól
 - jogállása: parti államnak kizárólagos gazdasági kiaknázás
- Kontinentális talapzat
 - kiterjedése: 350 tengeri mérföld az alapvonaltól
 - jogállása: parti államnak kizárólagos gazdasági kiaknázás
 - elhatárolás elvei: egyenlőség, méltányosság, arányosság, igazságosság, tekintettel a földrajzi adottságokra
 - Lásd: Északi-tengeri kontinentális talapzat-ügye

1.8. A légi tér nemzetközi jogi helyzet

- Kiterjedése: a föld felszínétől a világűr határáig (ahol a levegő felhajtóerejét kihasználva lehet repülni)
- egyezmények: 1919 - Párizs, 1929 - Varsó, 1944 - Chicago
- ICAO: Polgári Légi Közlekedési Szervezet
- A polgári légi közlekedés szabályai, szabadságelvei:
 - Békés átrepülés joga
 - Technikai célú leszállás joga
 - Áruk és utasok felvétele, kirakása a saját vagy más állam területén

Kép forrása: hu.wikipedia.org; 123rf.com

A légi közlekedés biztonságát veszélyeztető cselekmények elleni küzdelem

- 1963. évi Tokiói Egyezmény a légi járművek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről
- 1970. évi Hágai Egyezmény a légi járművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről
- 1971. évi Montreali Egyezmény a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről
- 1988. évi kiegészítő Jegyzőkönyv az 1971. évi Montreali Egyezményhez a nemzetközi polgári repülést szolgáló repülőterek elleni jogellenes és erőszakos cselekmények visszaszorításáról

2. Az uratlan terület

Uratlan terület

- Terra nullius
- Felfedezéssel vagy egyoldalú foglalással (occupatio) megszerezhető terület
- Palmas-sziget ügye (1928)

Kép forrása: hu.wikipedia.org

3. Mindenki által szabadon használható terület

3.1. Közös jellemzői

- A mindenki által szabadon használható terület (Res communis omnium usus) a középkorban a tengeri közlekedés kapcsán alakult ki, első megjelenési formája a nyílt tenger volt
- Eredetileg: mindenki szabadon közlekedhet és szabadon kiaknázhathatja a kincseit -> mára ennek vannak korlátai (pl.: bizonyos halfajok halászata korlátozott)
- Ez kiterjedt a nem államterület feletti nyílt vagy nemzetközi légtérre is, majd a világűrre
- Az 1960-as évektől kialakult az emberiség közös öröksége koncepció, amely védett státuszt adott a kontinentális talapzaton túli mélytengerfenéknek és a Holdnak és a Naprendszer égitestjeinek

3.1. Fajtái

- A mindenki által szabadon használható terület:
 - nyílt tenger
 - nemzetközi/nyílt légtér
- Az emberiség közös öröksége:
 - kontinentális talapzaton túli mélytengerfenéknek
 - a Hold és a Naprendszer égitestjei

3.2. Az emberiség egészségének javát szolgáló területek, erőforrások

- Az emberiség közös öröksége
 - Mélytengerfenék
 - Hold és a Naprendszer égitestjei
- Az emberiség közös ügye
 - Az éghajlat változása
 - A biológiai sokféleség megőrzése
- A világörökség
 - UNESCO-védelem egyes államterületeknek

3.3. Nyílt tenger

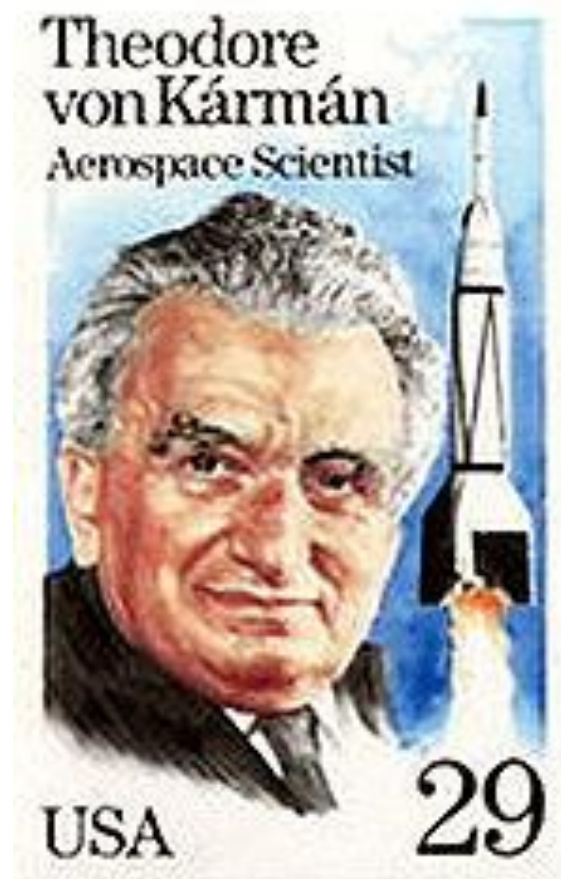
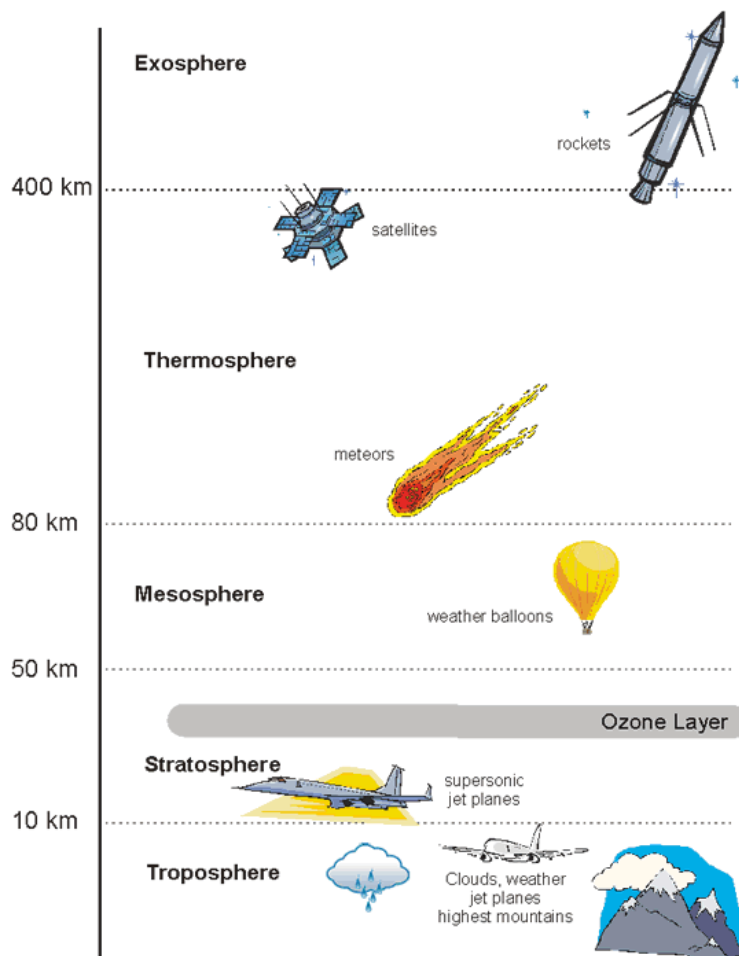
- = a tenger minden olyan része, amely nem tartozik a kizárólagos gazdasági övezethez, a parti tengerhez vagy egy állam belvizeihez vagy szigetállam szigetközi tengeréhez
- Szabadságjogok: szabad halászat, hajózás, kiaknázás, üldözés
- joghatóság gyakorlása és a jogellenes cselekmények megtorlása a nyílt tengeren
- kalózkodás és más illegális tevékenységek
- hajózási balesetek (pl.: Lotus-ügy, Torrey Canyon-ügy)

3.4. Mélytengerfenék

- = A kontinentális talapzatnak nem minősülő, azon túli mélytengeri altalaj
- A teljes terület összefoglaló neve: a Zóna
- Jelentősége: tengerfenéken és benne lévő természeti kincsek kiaknázása
- Kiaknázást felügyelő szerv: Nemzetközi Tengerfenék Hatóság

3.5. Világűr

- Légi tér és világűr határa: Kármán-vonal (80-100 km)

Kép forrása: hu.wikipedia.org

3.5. Világűr

= ahol a levegő felhajtóerejét már nem lehet repülésre kihasználni, hanem a kozmikus sebességre van szükség

- 1950-es évektől
- jogi helyzete: mindenki használhatja, de csak kutatási, tudományos, békés célokra
- Egyezmények:
 - 1967 – első űregyezmény az államok űrbeli tevékenységéről
 - 1968 – az űrhajósok mentéséről
 - 1972 – az űrobjektumok által okozott károkért való állami felelősségről
 - 1975 – az űrjárművek lajstromozásáról
 - 1979 – ún. Hold-egyezmény, a Holdon és a Naprendszer égitestjein végzett tevékenységről

4. Különleges státuszú területek

4.1. Az államnak nem saját állami területén gyakorolt területigazgatási hatáskörei

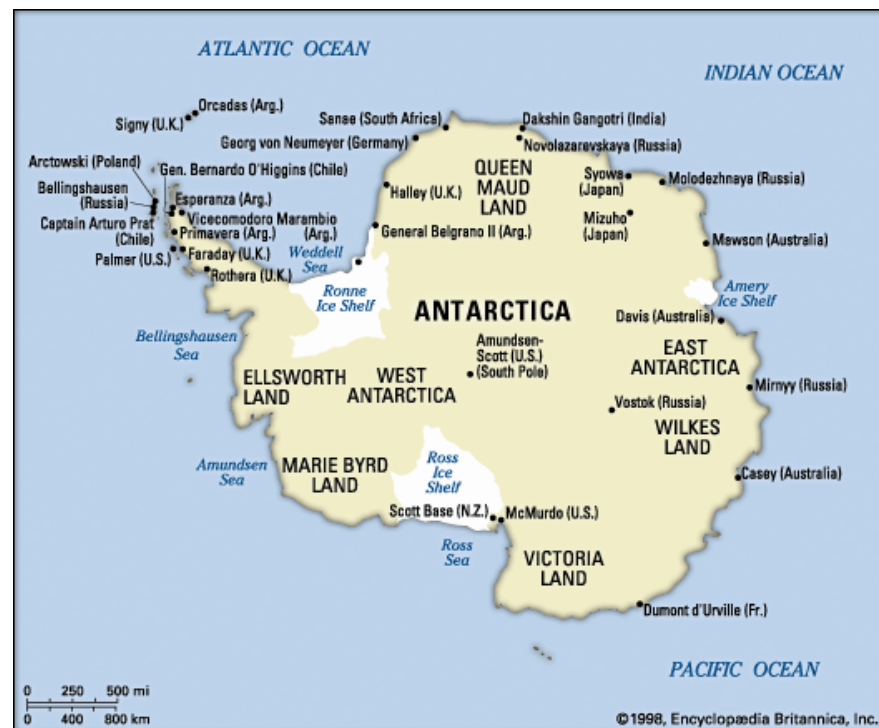
- gyarmati múlthoz kapcsolódó jogintézmények: koncesszió, bérlet, protektorátus, mandátumrendszer, gyámsági rendszer, önkormányzattal nem rendelkező területek
- több állam általi megszállás
- nemzetközi szolgálat

4.2. Nemzetközi igazgatás alatt álló területek

- = állam(ok) és/vagy nemzetközi szervezet(ek) igazgatják az adott területet
- több állam által közösen igazgatott területek: Krakkó 1815-1846 között
- egy nemzetközi szervezet által közvetlenül igazgatott területek
 - Nemzetek Szövetsége: Danzig
 - ENSZ: Namíbia, Kambodzsa, Kelet-Szlavónia
- több nemzetközi szervezet általi igazgatás: Koszovó
- Palesztina és Jeruzsálem speciális helyzete
- Nyugat-Berlin speciális helyzete

4.3. Egyéb, speciális státuszú területek

- Antarktiszi
 - Földrajzi jellemzők: jéggel borított szárazföld
 - Jogi helyzete: 1959 – Antarktiszi-egyezmény

Kép forrása: www.britannica.com

4.3. Egyéb, speciális státuszú területek

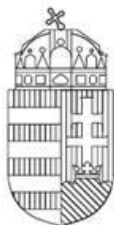
- Északi-sarkvidék (Arktisz)
 - Földrajzi jellemzők: állandóan befagyott tengervíz
 - Jogi helyzete: szokásjogi alap
 - Szektor-elmélet: USA, Kanada, Dánia, Norvégia, Oroszország szektorai

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az
Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE